

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ผลกระทบไม้หอนจัดเป็นผลกระทบพืชที่มีความสำคัญทางศิลปวัฒนธรรมไทยมากก่ออุ่นห่าม มีความผูกพันกับคนไทยมาหวานาน ในวรรณกรรมหลายคุณลักษณะ จะต้องมีบทกวีที่กล่าวถึงผลกระทบไม้หอนอยู่เสมอ ผลกระทบไม้หอนหลายชนิดนอกจากให้คอกหอนชื่นใจแล้ว ยังเป็นสมุนไพรใช้สมเป็นยา รักษาสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บ และใช้อีกอย่างหนึ่ง ใช้ทำเครื่องใช้และบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้อีกด้วย ประเทศไทยอยู่ในเขตศูนย์สูตร ซึ่งมีป่าที่เป็นที่อยู่ของผลกระทบพืชต่างชนิดกันจำนวนมาก ผลกระทบไม้หอนหลายชนิดพบในป่าของไทย บางชนิดนำเข้าจากต่างประเทศ แต่ได้ปลูกกันไว้ใช้ประโยชน์จำนวนมาก ความรู้ที่คนไทยพื้นบ้านได้สั่งสมกันมาเป็นเวลาหวานานในการใช้ประโยชน์ของผลกระทบพืชต่าง ๆ ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาไทยที่สมควรอนุรักษ์ไว้ให้เป็นความภูมิใจของคนรุ่นหลัง ซึ่งนับวันจะมีโอกาสที่จะได้สัมผัสร่วมกันน้อยลงทุกที่

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศสูง มีจำนวนชนิดพื้นที่ และสายพันธุ์พืชจำนวนมาก โดยเฉพาะผลกระทบไม้หอน เช่น กระดังงาสงขลาซึ่งมีถิ่นกำเนิดในจังหวัดสงขลา แต่ในสภาพปัจจุบันสถานการณ์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพของจังหวัดสงขลาได้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและไม่ได้คำนึงถึงความคุ้มค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อีกทั้งประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพไม่เพียงพอจึงขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ (2549) ได้รายงานถึงสถานการณ์ ผลกระทบไม้คอกหอนพื้นเมืองที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ ว่า “ไม้คอกหอน ทรัพยากรธรรมชาติที่บรรพบุรุษไทยได้อนุรักษ์ไว้เพื่อมอบให้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน ควรที่เราจะได้ภาคภูมิใจและร่วมมือกันอนุรักษ์พัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้อยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป” ไม้หอนหลายชนิดที่เป็นผลกระทบไม้ประจำถิ่นของจังหวัดสงขลาและของภาคใต้อยู่ในสถานการณ์ที่ล่อแหลมต่อการสูญพันธุ์ เช่น ต้นจำลาเมี้ยมแพนธ์เพียง 4-5 ต้น ในจังหวัดสงขลา และไม่มีต้นเล็กให้ต้นแม่แพนธ์ ไม่สามารถขยายพันธุ์ด้วยวิธีธรรมชาติ และในขณะนี้ยังไม่มีวิธีที่สามารถขยายพันธุ์ได้เลย และยังมีอีกหลายชนิด เช่น กระดังงาฯ เกี๊ยะ จันคง ซิงโคก เดียว จำปาหลวง จำปาป่า หังเก นาคบุด ฯลฯ

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้ตระหนักรถึงคุณค่าและความสำคัญของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จึงสนองพระราชดำริในกิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เป็นกิจกรรมที่จะสร้างจิตสำนึกระหว่างบุคคลทั่วไป ให้เข้าใจถึงความสำคัญ และประโยชน์ของพันธุกรรมพืช ให้รู้จักห่วงเห็น รู้จักการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน มีความสำคัญต่อการจัดการการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากร ของประเทศไทย ซึ่งพระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินการกับเยาวชนโดยการฝึกอบรมให้เห็นประโยชน์ ความคงทนและเกิดความปิติที่จะทำการอนุรักษ์ แทนที่จะสอนให้ออนุรักษ์แล้วเกิดความเครียด ในกิจกรรมนี้มี "งานสวนพฤกษาศาสตร์ โรงเรียน" เป็นสื่อ โดยการ ดำเนินงานให้สวนพฤกษาศาสตร์โรงเรียน เป็นที่รวบรวมพรรณไม้มีชีวิต มีที่เก็บพรรณไม้ แห่ง พรรณไม้คง มีห้องสมุดสำหรับ กันคว้า มีการศึกษาต่อเนื่อง รวมทั้งให้โรงเรียนเป็นที่รวบรวมพรรณไม้ห้องถิน ที่หายากใกล้สูญพันธุ์ และเป็นที่ รวมภูมิปัญญา ห้องถิน

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสวนพฤกษาศาสตร์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2545 แต่ในปัจจุบัน โรงเรียนดำเนินงานตามกิจกรรม "งานสวนพฤกษาศาสตร์โรงเรียน" ได้น้อยมากทั้งนี้เนื่องจากขาดการรวบรวมพรรณไม้ซึ่งเป็นตัวจกรสำคัญที่จะดำเนินงานในขั้นอื่นต่อไปได้ อีกทั้งจังหวัดสงขลา มีพรรณไม้หอมหลายชนิดที่สวยงาม กลิ่นหอมและอีกหลายชนิดที่กำลังจะสูญพันธุ์ ดังนั้นผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้เสนอ งานวิจัยเรื่อง สำรวจ และรวบรวม พรรณไม้หอมและไม้หอมหลากหลายของจังหวัดสงขลา

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
2. เพื่อสำรวจ รวบรวมและศึกษานิคพรวนไม้หอมและไม้หอมหายากของจังหวัดสงขลา
3. เพื่อให้โรงเรียนเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล ปลูกรักษาและอนุรักษ์พรรณไม้หอมและไม้หอมหายากของจังหวัดสงขลาในรูปสวนพฤกษาศาสตร์โรงเรียน
4. เพื่อให้โรงเรียนใช้ประโยชน์ต่อเนื่องจากสวนพฤกษาศาสตร์โรงเรียน
5. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักเรียนมีความรักและเห็นคุณค่าของพรรณไม้

1.3 ขอบเขต

สำรวจรวบรวมและเก็บรักษาพรรณไม้หอมและไม้หอมหายากของจังหวัดสงขลาให้ได้เป็นจำนวนมากที่สุดเพื่อเป็นศูนย์สร้างองค์ความรู้ทางพฤกษาศาสตร์และแหล่งอนุรักษ์พรรณไม้หอม พื้นที่ดำเนินการ

- 1) พื้นที่เป้าหมาย จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่เก็บตัวอย่างพรรณไม้หอมและไม้หอมหายาก
- 2) พื้นที่เก็บรักษาพันธุ์ไม้หอม คือโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อ.เมือง จ.สงขลา และสวนอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

3) ศึกษาลักษณะประจำพันธุ์

3.1 ชื่อพื้นเมือง (Local name)

3.2 ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)

3.3 ชื่อวงศ์ (Family name)

3.4 ชื่อสามัญ (Common name)

3.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ (Plant morphology)

3.6 การขยายพันธุ์ (Reproduction)

3.7 ประโยชน์ (Benefit)

3.8 การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย (Distributors in Thailand)

3.9 การกระจายพันธุ์ในประเทศอื่นๆ (Distributors in other countries)

3.10 ถิ่นกำเนิด (Native land)

4) ทำการขยายพันธุ์ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

5) สร้างแหล่งเรียนรู้

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาได้สนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

2. เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมไม่ห้อมและไม่หอมมากของจังหวัดสงขลาในรูปสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

3. เป็นแหล่งข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไม่ห้อมและไม่หอมมาก

4. เกิดความร่วมมือ ร่วมใจภายในโรงเรียน และชุมชน

5. ใช้สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ

6. การที่นักเรียนได้สัมผัสและใกล้ชิดดัน ไม่จะส่งผลให้นักเรียนมีจิตสำนึกรักษาและเห็นคุณค่าธรรมะไม่และทำให้เกิดการอนุรักษ์ต่อไป

7. ทราบชนิดของพรรณไม่ห้อมและไม่หอมมากของจังหวัดสงขลา

8. ผู้ศึกษาดูนักศึกษาความเชี่ยวชาญและเกิดผลงานทางวิชาการต่อไป

9. มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีพรรณไม่ร่วม

1.5 คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรักษาใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลาระยะนานที่สุด ให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ให้น้อยที่สุด

พืชหายาก (Rare plants) หมายถึงพืชที่มีประชากรขนาดเล็ก แต่ยังไม่จัดเป็นพืชใกล้สูญพันธุ์ แต่มีปัจจัยเดี่ยวที่จะทำให้พืชชนิดนี้ลดจำนวนลงอย่างถาวร เป็นพืชที่ควรติดตามดูการเปลี่ยนแปลงของประชากรอย่างต่อเนื่อง พืชถือเป็นเครื่องหมายของไทยหลายชนิดจัดเป็นพืชหายากด้วย พืชหายากหลายชนิดของไทยพบจำกัดเฉพาะพื้นที่

พืชใกล้สูญพันธุ์ (Endangered plants) หมายถึงพืชที่ลดจำนวนประชากรลงอย่างต่อเนื่องถึงขั้นวิกฤติที่ใกล้สูญพันธุ์ ซึ่งโอกาสที่จะอุดรอดต่อไปมีน้อยถ้าหากปัจจัยที่เป็นสาเหตุยังคงเกิดต่อไป

ไม่ยอม คือพันธุ์ไม้ที่ส่วนประกอบ เช่น ใน ดอก ผล ลำต้น เปลือก และอื่นๆ มีกลิ่นหอมสามารถให้ประโยชน์กับมนุษย์เราในหลายๆ ด้าน เช่น

ดอก ให้ความสวยงาม เช่น ไม้ดอกหอมชนิดต่างๆ

ใบ ใช้เป็นอาหารได้ เช่น ต้นรัมมัง (ต้นแมงดา) ใช้ใบใส่ในน้ำพริกทำให้มีกลิ่นคล้ายแมงดา เตยหอม ใช้ใส่ในบлюдหวานหลายชนิด

ผล ใช้เป็นอาหารและให้ความหอมพร้อมกันไป เช่น ผลของต้นอิน-จัน นมแมว

ลำต้น เปลือก ใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคตามตำรารักษาโรคแผนโบราณ
ได้ เช่น กรณิการ์ ขมิ้นตัน พิกุล เป็นต้น

